

Kültürel Mirasın Dijitalleştirilmesinde Halk Kütüphaneleri

Public Libraries in Digitisation of Cultural Heritage

Orhan Açıkgöz

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Türkiye. orhan.acikgoz@kulturturizm.gov.tr

Öz: Bu çalışmada öncelikle halk kütüphanesi, dijitalleştirme ve kültürel miras kavramları tanımlanmakta daha sonra kültürel mirasın dijital ortama aktarılması çalışmalarında halk kütüphanelerinin önemi ele alınmaktadır. Son olarak Türkiye’de halk kütüphanelerinde gerçekleştirilen dijitalleştirme çalışmaları güncel istatistikî verilerle birlikte değerlendirilmektedir.

Anahtar sözcükler: Halk kütüphaneleri, dijitalleştirme, kültürel miras

Abstract: In this poster, firstly, the concepts of public library, digitisation and cultural heritage are described. Later, the importance of public libraries in digitisation efforts of cultural heritage are mentioned. And finally, statistical data regarding the digitisation efforts of cultural heritage in Turkish public libraries are evaluated.

Keywords: Public libraries , digitisation, cultural heritage

Giriş

Toplumda kültürel miras duyarlılığını artırma gibi önemli bir misyon yüklenen halk kütüphaneleri düşüncesinin özünde ürettikleriyle topluma katkıda bulunan, toplumun yarattığı kültürel birikimden faydalanmak isteyen fakat bunları kendi başına elde edebilecek yeterli bilgisi ve maddi imkânı olmayan insanlara yardım etme amacı yatmaktadır (Baysal, 1991, s. 13).

Kültürel miras, kuşaktan kuşağa aktarılan, tüm kültürlere ve insanlığa ait sanatsal ya da sembolik maddesel simgelerdir. Bir toplumun kültürel mirası onun yaşayan tüm kültürünün belleğidir (UNESCO, 1989).

Dijitalleştirme, birtakım işlemler bütünüdür. “Dijitalleştirme zinciri” olarak adlandırılan bu işlemler analog bir kaynağın dijital kopyaya çevrilmesi olarak tanımlanabilir. Dijitalleştirme, tarama ve yakalama (scanning and capturing), işleme (processing), depolama (storing) ve erişim (retrieval) olarak evrelere ayrılmaktadır (Soydal ve Küçük, 2003, s. 124). Dijital ortama aktarma çalışmalarında basitten karmaşığa çeşitli yazılımlar yanında genel olarak tarayıcı ve dijital kameralar olmak üzere iki tür donanım kullanılır (Pulman, 2002).

Halk kütüphaneleri, kültürel mirasa erişim sağlamak için diğer aracı kurumlar ve yerel örgütlerle yürütülen ortak çalışmalarda, yerel yönetim adına bu alanda liderlik edebilecek becerilere sahip olduklarını kanıtlayabilirler. Dijitalleştirme çalışmaları için kullanılan programlar bakımından halk kütüphaneleri arasında önemli farklılıklar vardır. Bazı halk kütüphaneleri çok karmaşık dijitalleştirme programları kullanırken bazılarının bu alanda hiç tecrübesi bulunmamaktadır. Bu noktada halk kütüphaneleri arasında gerçekleştirilecek ortak çalışmaların önemi artmaktadır (Pulman, 2002).

Son yıllarda yürütülen dijitalleştirme çalışmalarıyla ortak kültürel mirası kayıt altına alma imkânı artmıştır. DIGICULT (Digital Heritage and Cultural Content Programme of the European Commission), CALIMERA (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resources), COINE (Cultural Objects in Networked Environments), ERPANET (Electronic Resources Preservation and Access Network) ve NEDLIB (Networked European Digital Library) projeleri bu çalışmalardan bazılarıdır (Tonta, 2008). Bu çalışmalar dışında son yıllarda kültürel mirasın dijital ortama aktarılması çalışmalarında öne çıkan en önemli projelerden biri de Europeana Projesi’dir. Avrupa’nın yalnızca çevrimiçi kütüphanesi olarak değil, müze ve arşivi olarak da değerlendirilebilecek olan Europeana Projesi, Avrupa’nın kültürel ve bilimsel mirasına Internet üzerinden erişimi amaçlamaktadır (European Commission, 2009). Türkiye, projeye katkısını AB 7. Çerçeve Kültür Programı altında yer alan ve 1 Mayıs 2009 tarihinde resmen başlamış olup 2,5 yıl sürecek olan AccessIT Projesi ile sağlayacaktır. Bu Proje, Hacettepe Üniversitesi sahipliğinde olup, kültür başlığı altında Türkiye’den çıkmış ikinci ve Ankara’dan çıkmış ilk Projedir. AccessIT Projesi içerisinde Türkiye ile birlikte İngiltere, Polonya, Yunanistan ve Sırbistan yer almaktadır. (Türk Kütüphaneciler Derneği, 2009, s. 427).

Türkiye’de Durum

Ülkemizde halk kütüphanelerinde kültürel mirasın dijital ortama aktarılması çalışmalarının istenen düzeyde olduğunu söylemek zor olmakla birlikte bu alanda özellikle son yıllarda yaşanan gelişmeler dikkat çekicidir. Ek 1’de sunulan verilere göre, Türkiye genelinde koleksiyonlarında yazma ve nadir eser bulunan 18 il ve bu illerdeki 28 yazma eser, il ve ilçe halk kütüphanelerinde gerçekleştirilen yazma eserlerin dijital ortama aktarılma çalışmaları %98,3 oranında tamamlanmış olup toplamda 164.428 eser dijital ortama aktarılmıştır. Çalışmaların 2010 yılında tamamlanması beklenmektedir. Bu çalışmalar tamamlandıktan sonra Türkiye genelinde koleksiyonlarında eski harfli Türkçe kitap bulunan il ve ilçe halk kütüphanelerinde eski harfli Türkçe kitapların dijital ortama aktarılması çalışmalarına başlanması planlanmaktadır.¹

Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de kültürel mirasın dijital ortama aktarılması çalışmaları son yıllarda önemli bazı gelişmeler gösterse de elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde bu alanda gelişmiş ülkelere göre çok gerilerde kalındığı görülmektedir. Ülkemizin sahip olduğu kültürel mirasın dijital ortama aktarılması çalışmalarının merkezi bir şekilde yönetilerek standartların oluşturulması, uygulanabilir ayrıntılı ve kapsamlı bir model meydana getirilmesi ve bu alanda bir devlet politikası geliştirilip gerekli yasal düzenlemelerin hazırlanarak hayata geçirilmesi, son teknoloji ürünü, üzerinde düzenleme ve gerektiğinde değişiklik yapmaya izin veren gerekli donanım ve beraberinde sağlanacak yazılım için gerekli kaynağın ayrılması, el yazmaları yanında kütüphane, arşiv ve müzelerimizdeki tarihi öneme sahip diğer kültürel mirasımızın da sürece dahil edilmesi, çalışmalara girişmeden önce doğru bir uygulama planı oluşturulması bakımından pilot projelerin geliştirilmesi, dijitalleştirme konusunda özellikle halk kütüphanecilerinin eğitilmesi ve böylece kültürel mirasın dijital ortama aktarılması çalışmalarına birebir katkıda bulunmalarının sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Baysal, J. (1991). *Kitap ve kütüphane tarihine giriş*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- European Commission (2009). *Communication from the commission to the European Parliament, the council, the European economic and social Committee and the committee of the regions: Europeana - Next steps*. 29.10.2009 tarihinde <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0440:FIN:en:PDF> adresinden erişildi.
- Pulman ilkeleri el kitabı: İleri ağırları hareketlendiren halk kütüphaneleri*. (2002). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği ve T.C. Kültür Bakanlığı. 25.10.2009 tarihinde <http://www.kutuphaneci.org.tr/genel/pilkeler.pdf> adresinden erişildi.
- Soydal, İ. ve Küçük, M.E. (2003). Dijital kütüphanelerde standartlar ve protokoller. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(2), 121-146.
- Tonta, Y. (2008). *Balkan ülkeleri arasında bilimsel ve kültürel bilgilerin korunması ve yönetiminde işbirliği*. 25 Aralık 2009 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-edirne-2008.pdf> adresinden erişildi.
- Türk Kütüphaneciler Derneği. (2009). Haberler. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(2), 418-429.
- UNESCO (1989). *Draft medium term plan 1990-1995*. 5 Ocak 2010 tarihinde <http://unesdoc.unesco.org/images/0008/000825/082539eb.pdf> adresinden erişildi.

¹ Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yazma ve Nadir Eserler Şubesi’nden alınan 04.01.2010 tarihli veriler.

Ek 1. Türkiye genelindeki il ve ilçe halk kütüphaneleri ile yazma eser kütüphanelerinde yazma eserleri dijital ortama aktarma çalışmaları

İl	İlçe	Kütüphane	Toplam eser	M.filme alınmış eser	Dijital kopya	Kalan eser	Dijital çekim işlemindeki son durum
Amasya	Merkez	Beyazıt İl Halk K.	2340		2340	-	Tamamlandı.
Antalya	Akseki	Yeğen Mehmet Paşa İlçe Halk K.	322		322	-	Tamamlandı.
Balıkesir	Merkez	İl Halk K.	1451		1451	-	Tamamlandı.
Burdur	Merkez	İl Halk K.	625		-	625	Çekimler Süleymaniye Kütüphanesi'nde yapılacaktır.
Bursa	Osmangazi	İnebey Yazma Eser K.	8389	1249	8389	-	Tamamlandı.
Çorum	Merkez	Hasan Paşa Halk K.	3692		3692	-	Tamamlandı.
Çorum	İskilip	İlçe Halk K.	529		529	-	Tamamlandı.
Diyarbakır	Merkez	Ziya Gökalp Yazma Eser K.	1984	1984	1980	4	Tamamlandı.
Edirne	Merkez	Selimiye Yazma Eser K.	2600		2600	-	Tamamlandı.
Erzurum	Merkez	İl Halk K.	920		920	-	Tamamlandı.
İstanbul	Merkez	Süleymaniye Yazma Eser K.	73.172		73.172		Tamamlandı.
İstanbul	Merkez	Köprülü Yazma Eser K.	2775		2775	-	Tamamlandı.
İstanbul	Merkez	Nuruosmaniye Yazma Eser K.	5053		5053	-	Tamamlandı.
İstanbul	Fatih	Millet Yazma Eser K.	6998		5674	1324	Çekimlerin bir kısmı sponsor aracılığıyla yapılmaktadır.
İstanbul	Merkez	Atıf Efendi Yazma Eser K.	3228		3228	-	Tamamlandı.
İstanbul	Merkez	Ragıp Paşa Yazma Eser K.	1274		1274	-	Tamamlandı.
İstanbul	Merkez	Beyazıt Devlet K.	11.120		11.120		Tamamlandı.
İstanbul	Üsküdar	Hacı Selim Ağa Yazma Eser K.	2887		2028	859	Çekimler Süleymaniye Kütüphanesi'nde yapılmaktadır.
Kastamonu	Merkez	İl Halk K.	4185		4185	-	Tamamlandı.
Kayseri	Melikgazi	Raşit Efendi Yazma Eser K.	2000	45	2000	-	Tamamlandı.
Konya	Meram	Bölge Yazma Eserler K.	14.415	742	14.415	-	Tamamlandı.
Konya	Karatay	Yusuf Ağa Yazma Eser K.	3186		3186	-	Tamamlandı.
Kütahya	Merkez	Vahid Paşa İl Halk K.	3185	473	3185	-	Tamamlandı.
Kütahya	Tavşanlı	Zeytinoğlu İlçe Halk K.	1291		1291		Tamamlandı.
Manisa	Merkez	İl Halk K.	8048	1315	8048	-	Tamamlandı.
Nevşehir	Hacıbektaş	İlçe Halk K.	320		320	-	Tamamlandı.
Sivas	Merkez	Ziya Bey Yazma Eser K.	776		776	-	Tamamlandı.
Trabzon	Merkez	İl Halk K.	475		475	-	Tamamlandı.
Toplam			167.240	5.808	164.428	2812	